

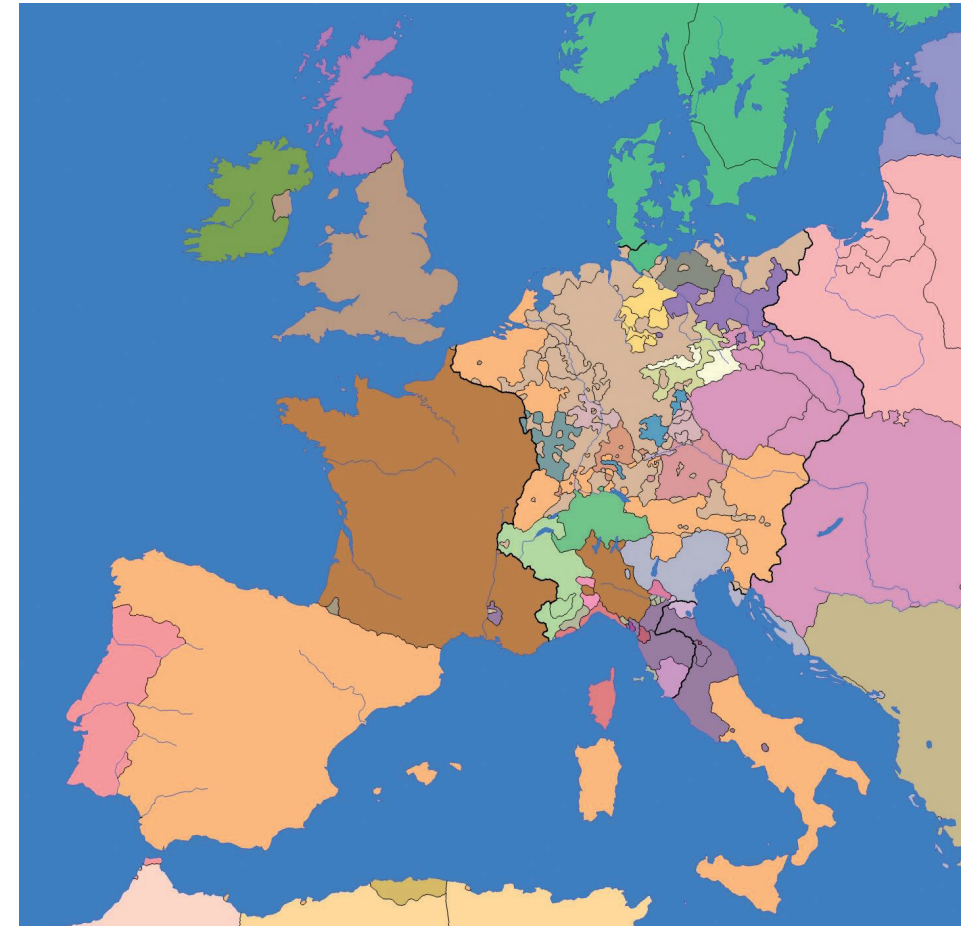
De rol van de machthebbers

Vrede legt de motieven van machthebbers bloot. Die voeren oorlog om hun aanzien te vergroten, wraak te nemen of om hun macht en bezit uit te breiden, maar dat gaat vooral ten koste van de boeren en het gewone volk, die er geen belang bij hebben en er geen aanleiding toe hebben gegeven. Voor het geval haar pogingen om in te spelen op het gemoed van de machthebbers niet werken, geeft Erasmus Vrede nog een van zijn bekende troefkaarten in handen: een vorst zal de effecten van oorlog in elk geval voelen in zijn portemonnee (vergelijk blz. 34-35). “Het komt haast niet voor dat een vrede zo onrechtvaardig is dat hij niet te verkiezen is boven de meest rechtvaardige oorlog. Ga eerst eens helemaal na wat voor claim een oorlog legt en wat erbij komt kijken. Dan zul je inzien hoeveel winst je maakt.” De meeste machthebbers denken niet alleen aan geld, maar ook aan hun prestige. Ook in dat geval is het volgens Vrede veel beter om oorlogen te voorkomen: “De hoogste eer moet diegene ten deel vallen die alles in het werk stelt, niet om zoveel mogelijk soldaten en gevechtsmachines bij elkaar te brengen, maar om te zorgen dat die niet nodig zijn.” Oorlog voorkomen is altijd beter voor iedereen, en aan de economische voordelen kan niet vaak genoeg worden herinnerd: “Als je uitrekent wat een oorlog zou opslokken en hoeveel burgers je van de ondergang kunt redden, zul je toch het idee krijgen dat je de vrede voor weinig geld gekocht hebt, ook al heb je er veel voor betaald. Dat komt omdat je – afgezien van het bloed van je medeburgers – voor een oorlog meer had moeten uitgeven. Bereken eens hoeveel onheil je hebt voorkomen en hoeveel goeds je beschermt, en je zult geen spijt hebben van je uitgaven!”

Na de positieve toon van dit pleidooi hervat Vrede haar klacht omdat ze niet vergeet hoe zij overal is weggejaagd. Machthebbers zijn er vaak helemaal niet op uit de vrede te bevorderen. De vlam slaat juist in de pan als een vorst zich om onbenullige redenen persoonlijk gegriefd voelt en niet wil denken aan de belangen van zijn onderdanen. “Als er geen enkele aanleiding is, bedenken ze zelf wel redenen voor onenigheid, waarbij ze de namen van de landen misbruiken om haatgevoelens aan te wakkeren.” Daarbij stimuleren machthebbers nationalistische gevoelens bij het gewone volk, dat zich daar domweg door laat leiden:

De Engelsman is de vijand van de Fransman, om geen andere reden dan dat hij een Fransman is... De Duitser heeft iets tegen de Fransman, de Spanjaard tegen allebei. Dat slaat toch nergens op! Een geografische aanduiding die er helemaal niet toe doet schept verdeeldheid. Waarom concentreren ze zich niet liever op de vele dingen die een band scheppen? Zeg Brit, jij hebt een hekel aan de Fransman, waarom draag je niet liever als mens een mens, als christen een christen een warm hart toe?

Ruimte scheidt lichamen, maar niet geesten. Eens scheidde de Rijn de Fransman van de Duitser, maar de Rijn scheidt niet een christen van een christen. De Pyreneeën liggen tussen de Spanjaarden en de Fransen, maar die bergen doorkruisen niet de gemeenschap van de Kerk. De zee scheidt de Engelsen van de Fransen, maar heft niet de eenheid van geloof op!



West-Europa in het jaar dat Erasmus de *Querela Pacis* schreef (1517): één grote lappendeken van onderling concurrerende machthebbers. “Waarom denken ze niet liever aan wat het belangrijkste is?” klaagt Vrede. “Dat is namelijk dat deze wereld het gezamenlijke vaderland is van iedereen – als tenminste het woord ‘vaderland’ alle mensen verenigt – en dat alle mensen van dezelfde voorouders afstammen.”

3.3 Denk na voordat je oorlog gaat voeren

In de afronding van haar klacht schetst Vrede een contrast tussen de aantrekkelijkheid van welvaart en de lelijkheid van verwoesting.

Ad bellum gestis? Primum inspice, cuiusmodi res sit pax, cuiusmodi bellum, quid illa bonorum, quid hoc malorum secum vehat atque ita rationem ineas, num expediat pacem bello permutare. Si res quaedam admirabilis est regnum undique rebus optimis florens bene conditis urbibus, bene cultis agris, optimis legibus, honestissimis disciplinis, sanctissimis moribus, cogita tecum: haec felicitas mihi perturbanda est, si bello. Contra si quando conspexisti ruinas urbium, dirutos vicos, exusta fana, desolatos agros, et id spectaculum miserandum – ut est – visum est, cogita hunc esse belli fructum.

1	gestio, gestire inspicio, inspicere cuiusmodi sit	popelen, snakken onderzoeken van welke aard, wat voor (iets) G 1.2 B
2	secum rationem ineo, inire	= cum se de balans opmaken G 1.1
3	expedio, expedire permuto, permutare si ... est admirabilis, -is	voordelig zijn G 1.2 B verwisselen <i>subject</i> : regnum bewonderenswaardig
4	cultus <i>ppp</i>	< colo, -ere
5	tecum	= cum te
6	felicitas, -atis <i>v</i> perturbanda bello, bellare quando	welvaart G 2 oorlog voeren <i>hier</i> : eens, ooit
7	diruo, diruere exustus desolatus spectaculum	verwoesten uitgebrand verlaten, ontvolkt gezicht, schouwspel
8	miserandus ut est	beklagenswaardig, treurig wat ook zo is

- 34 *cuiusmodi ... pax, cuiusmodi bellum* en *quid ... bonorum, quid ... malorum* (r. 1-2)
- Naast anafora en antithese bevatten deze tekstelementen nog een stilistisch middel, dat herkenbaar is aan de woordschikking (S 1-13). Welk?
 - De rest van tekst 3.3 bestaat uit ditzelfde stilistische middel. Noteer uit r. 3-8 vier tekstelementen, elk bestaande uit één woord, waaraan je dat kunt zien.
- 35 *res admirabilis* (r. 3)
- Welk van onderstaande tekstelementen komt hier inhoudelijk helemaal niet mee overeen? Licht je keuze toe:
I *res* (r. 1) – II *pacem* (r. 3) – III *felicitas* (r. 6) – IV *spectaculum* (r. 7).
- 36 Tekstelementen als *bene cultis agris* (r. 4), *felicitas* (r. 6) en *fructum* (r. 8) hangen normaal gesproken met elkaar samen. Welke van de drie is hier ironisch gebruikt? Leg uit.
- 37 In het vervolg op tekst 3.3 herinnert Vrede aan de risico's die gepaard gaan met het in dienst nemen van huursoldaten:
Als je een afschuw hebt van plunderingen: daarvan is oorlog een leerschool. Als je moord op familieleden vervloekt: tijdens een oorlog leer je die. Want wie zou er uit teergevoeligheid voor terugdeinzen één enkel mens te doden die voor een niet noemenswaardig loon zoveel mensen afmaakt?
- Deze opsomming van wat je in een oorlog leert vormt een contrast met een tekstelement uit r. 3-5. Citeer.

3.4 Bedenk wat voor mensen oorlog voeren

Si iudicas pessimum esse rei publicae statum, cum plurimum possunt, qui
 pessimi sunt: in bello regnant sceleratissimi, et quos in pace suffigas in
 3 cruce[m], horum in bellis primaria est opera. Quis enim melius per devia
 ducet copias quam latro exercitatus? Quis fortius diripiet aedes aut spoliabit
 6 templa, quam parietum perfossor, aut sacrilegus? Quis animosius feriet
 hostem, et hauriet ferro vitalia, quam gladiator aut parricida? Quis aequè
 idoneus ad iniciendum ignem urbibus aut machinis, quam incendiarius?
 Quis aequè contemnet fluctus marisque discrimina, ac pirata diutinis
 9 praedationibus exercitus? Vis palam cernere, quam res sit impia bellum:
 animadverte per quos geritur.

1	status, -us possunt, qui	toestand <i>lees:</i> possunt ei, qui
2	sceleratus	misdadig
2-3	et quos ..., horum in bellis ... opera suffigo, suffigere	<i>lees:</i> et horum, quos ... , in bellis ... opera nagelen G 1.2 C
3	primarius devia <i>mv</i>	voornaamst afgelegen wegen
4	latro, -onis exercitatus spolio, spoliare	struikrover geoeffend, ervaren beroven
5	parietum perfossor, -oris sacrilegus animosus ferio, ferire	inbreker heiligschenner enthousiast (neer)slaan
6	vitalia <i>mv</i> gladiator, -oris parricida	vitale organen zwaardvechter moordenaar
6-7	aeque ... quam/ac	in gelijke mate ... als (<i>ook in r. 8</i>)
7	idoneus ad iniciendum ignem machina incendiarius	<i>vul aan:</i> est G 2 belegeringswerktuig brandstichter
8	contemno, contemnere pirata diutinus	minachten, trotseren piraat langdurig
9	praedatio, -onis exerceo, <i>ppp</i> exercitus sit	rooftocht trainen G 1.2 B
10	per quos	<i>lees:</i> eos per quos



Quis animosius feriet hostem, et hauriet ferro vitalia? (r. 5-6).
 Een tekening van Erasmus' tijdgenoot Jörg Schweiger.

- 38 In een brief uit 1514 (nr. 288, vertaald door M.J. Steens) schrijft Erasmus: *Bedenk eens, vraag ik u, wie die mensen zijn die oorlog voeren; moordenaars, ontuchtplegers, gokkers, verkrachters, het laagste soort huursoldaten, voor wie geld belangrijker is dan een mensenleven. Dat zijn in de oorlog de beste soldaten, omdat zij datgene wat ze voorheen op eigen risico deden, nu doen voor de soldij en de eer.*
 'Op eigen risico': welk risico bedoelt Erasmus? Betrek ook een Latijns tekstelement uit r. 1-3 in je antwoord.
- 39 Erasmus gebruikt alle trappen van vergelijking om ironisch duidelijk te maken dat de door hem beschreven vechtersbazen het beste zijn in hun vak.
- Welke twee van de vier *overtreffende* trappen in r. 1-2 zijn van toepassing op deze krijgers?
 - Welke stilistische middelen (S 1-13) gebruikt Erasmus in r. 3-6 om ook met de *vergrotende* trap te laten zien dat niemand hen overtreft?
 - Welk tekstelement voegt Erasmus in r. 6-9 toe aan de *stellende* (gewone) trap, om ook daarmee de unieke vakkundigheid van deze krijgers te benadrukken?